

VODIČ

Za djecu osnovne škole

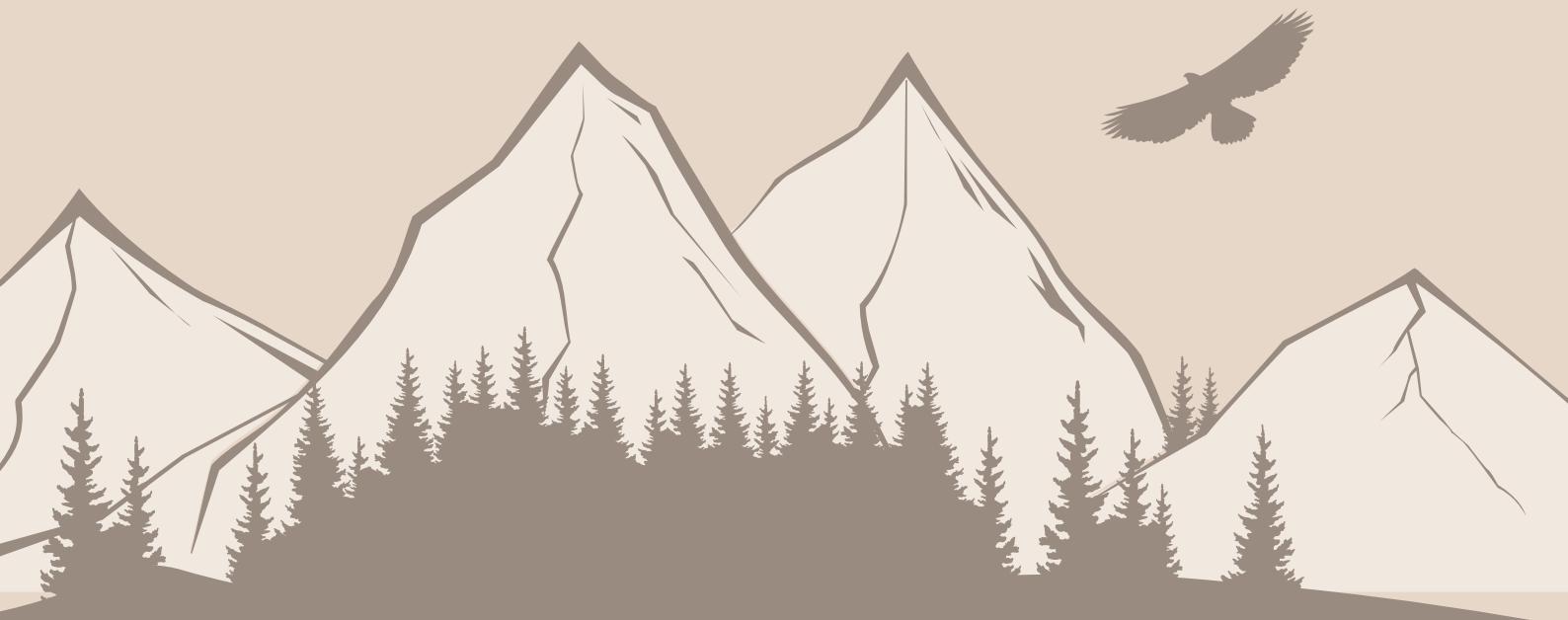
Prirodni resursi • Održivi razvoj • Otpad

Parkovi Dinarida - mreža zaštićenih područja Dinarida posvećena je unapređenju prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenih područja Dinarida, njihovoj promociji i podršci, kao i primjeni dobrih praksi održivog razvoja i upravljanja. Mrežu Parkova Dinarida čini više od 100 zaštićenih područja iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Kosova*, Sjeverne Makedonije, Slovenije i Srbije.

Vodič je pripremljen u okviru projekta „[Znanjem do parkova bez otpada](#)“ koji je finansijski podržan od strane Ministarstva ekologije prostornog planiranja i urbanizma Crne Gore.
Autorka teksta je Kristina Žugić.

* Imenovanje je bez predrasuda na poziciju ili status te u skladu s UNSCR 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova

Šta su to prirodni resursi i da li i dalje imamo dovoljno resursa za bezbrižan život na Zemlji?

Da li ste ikada razmišljali o tome odakle nam sve stvari koje koristimo svaki dan?

Znamo odakle nam dolazi voda, vazduh, hrana – bez njih ne bismo mogli da živimo.

Ali šta je sa telefonima, kompjuterima, igračkama, odjećom, obućom, strujom, kuhinjskim elementima, namještajem, građom za kuće, zgrade, gorivo....nastavite niz.

Zapišite sve čega se možete sjetiti, i zapitajte se odakle nam sve to dolazi.

Slažete li se da odgovor leži u prirodi?

Zamislite sad, da sve što možete staviti na taj spisak svoje porijeklo vodi iz prirode. Ako mislite da nije, probajte naći drugi odgovor za porijeklo svih materijala koje koristimo.

Pogledajte na primjer mobilne telefone:

Trenutno postoji preko 8 milijardi telefona na svijetu, a samo 20% se reciklira.

Telefoni su napravljeni od zlata, bakra, srebra, kalaja, tantala i volframa, kobalta, što su rude koje nalazimo u zemlji.

Upravo te stvari ili, drugačije rečeno, resursi, koje nam priroda daje, su prirodni resursi.

Kakav je značaj prirodnih resursa?

Prirodni resursi su elementi uzeti iz prirode da bi se zadovoljile potrebe živih bića. Ovi elementi su korisni u svakodnevnom životu, daju hranu, energiju i osiguravaju razvoj društva i raznih aktivnosti koje čovjek obavlja u svom svakodnevnom životu.

A sad, pomislite koliko prirodnih resursa svaki dan koristite, vi, vaša porodica, pa šira porodica, pa prijatelji, pa poznanici, pa svi ljudi koji žive na planeti Zemlji. Svi uzimamo prirodne resurse u nekom obliku. I svi na njih utičemo.

Mislite li da imamo dovoljno prirodnih resursa za sve? Nažalost ne.

Kako bismo sačuvali resurse i pravilno upravljali njima, Ujedinjene nacije su već prije pedeset godina osmisile plan za **održivi razvoj**, koji je Svjetska komisija za zaštitu životne sredine i razvoj definisala kao:

Održivi razvoj podrazumijeva zadovoljenje potreba sadašnjih generacija uz strogo vođenje računa o neugrožavanju budućih generacija i njihovih potreba.

Dakle, resurse moramo koristiti, da bismo živjeli, ali pitanje je da li ih koristimo tako da i buduće generacije imaju dovoljno za život, ili pak ne.

Zamislite prirodne resurse kao mjesечnu kupovinu hrane u vašoj kući. Ako prepostavimo da imate određenu količinu novca na mjesечnom nivou za hranu i na početku mjeseca odete u prodavnicu i kupite sve što vam treba za taj mjesec. Međutim, već posle nedjelju dana pojedete i potrošite sve što sve kupili za taj mjesec, onda morate pozajmiti pare od sljedećeg meseca, da biste opet kupili sve što vam treba. Dakle, ušli ste u minus za sljedeći mjesec.

Tako je i sa prirodnim resursima. Planeta Zemlja može da nam obezbijedi dovoljno resursa za jednu godinu, ali ljudska vrsta već polovinom godine potroši sve resurse predviđene za tu godinu, i onda pozajmljuje resurse od sledeće godine. Odnosno, pozajmljuje resurse od budućih generacija.

Već od 1970.godine smo u minusu kada su prirodni resursi u pitanju, odnosno, trošimo više nego što imamo. Veliki dio resursa je vrlo upitan, i već sad nedostaje vode, hrane, cistog vazduha, ruda itd.

Kako utičemo na prirodu?

Negativni uticaji čovjeka na prirodu i životnu sredinu dovode do smanjenje izvora vode, poplava, erozije, zagadenja, klimatskih promjena, izumiranja vrsta, kisjelih kiša i gubitka staništa za životinje.

Zašto bi trebalo čuvati prirodne resurse?

Očuvanje životne sredine je izuzetno važno za opstanak ljudske vrste. Na kraju krajeva, tu se nalaze prirodni resursi kao što su voda, hrana i sirovine. Bez ovih resursa, svi oblici života na planeti bi mogli nestati.

Zadatak:

Jeste li ikada razmišljali o tome da Vi ostavljate trag na planetu Zemlju?

Kakvi su to vaši tragovi? Da li su poput tragova neke šumske životinje ili pak malo veći?

A zamislite sad ovo! Sve što vi radite ostavlja trag! Sve što pojedete (čak i kada vi ne kuvate), sve što obućete, sve što zapišete (bilo u svesci, knjizi, telefonu), vaše kretanje ostavlja trag (i kada je napolju potpuno suvo).

Uzmite papir i olovku, zapišite kako vi to ostavljate trage na planetu Zemlju, a onda se vidimo sa još jednim zadatkom na kraju ovog vodiča!

Voda – neprocenjivi i (ne)ograničen resurs

Hajde da vidimo na koji način koristimo najvažnije resurse na Zemlji. 😊

Uzmite globus, kartu svijeta ili Google Earth. Posmatrajte planetu Zemlju.

Šta vidite? Mnoštvo plave boje? Voda! Čini se da je ima baš dosta! Čak **71%** planete Zemlje je prekriveno vodom. Ali da li ste znali, da je od toga svega tek oko **3%** za piće.

Trenutno brojimo **8 000 000 000** ljudi na planeti Zemlji, i nastavljamo da rastemo. Zapravo, **3%** vode koju imamo za piće već sad nije dovoljno za sve ljude na Zemlji.

Neka istraživanja pokazuju da danas više ljudi umire od nedostatka vode nego od bilo koje druge bolesti ili rata. Svaki sedmi čovjek na svijetu nema pristup svježoj vodi! A sad, razmislite koliko vi i vaša porodica vode popijete svakog dana, a koliko potrošite na kupanje, pranje ruku, zalivanje, pranje veša, pranje suđa, kuhanje...

Prosječna potrošnja pijače vode po glavi stanovnika iznosi (120 - 130) l/dan – to nije samo voda koju popijemo, već i voda koja nam je potrebna da proizvedemo hranu koju jedemo, odjeću koju nosimo, suđe i veš koje operemo itd.

Dakle, iako nam se čini da je Zemlja zapravo neograničeno snabdjevena vodom, moramo uzeti u obzir to da je naseljava sve više i više ljudi, i da se voda ne koristi samo za piće već i za mnoge druge stvari.

Da bismo proizveli jednu plastičnu flašu za vodu od 0,5l, potrebno nam je 4l vode! Jeste li se ikada zapitali šta se proizvodi u fabrikama vode?

Vazduh i šume – neprocenjiv i (ne)ograničen resurs

Izdajte ispred kuće i udahnite duboko! To što udišemo je čist vazduh. Pogledajmo ponovo planetu Zemlju – vidimo mnoštvo drveća! Planeta je zelena i plava! Jedno odraslo drvo proizvede na godišnjem nivou dovoljno kiseonika za desetoro ljudi! A sad pogledajte oko sebe. Koliko drveća vidite i u kom obliku? Sigurno ste zapazili da je većina nameštaja od drveća, olovaka kojima pišemo, papiri i knjige, **šta je još oko vas drveno?** Sjetimo se ponovo koliko ima ljudi na Zemlji, a koliko njih koristi isti nameštaj kao i vi, i olovke, i papire, i knjige. Da li imamo dovoljno drveća da zadovoljimo sve svoje potrebe, prije svega onu za kiseonikom?

Najčešći razlozi za krčenje šuma su urbanizacija prostora i sječa drveća za ogrijev ali i proizvodnju namještaja, papira.

Na globalnom nivou, posljednjih 40 godina, područje koje je veličine Evrope je iskorišćeno u komercijalne svrhe: u nekim slučajevima zemlja je iskorišćena za sadnju drveća za proizvodnju kaučukovog ili palminog ulja, u nekim slučajevima je iskorišćena kao pašnjak za stoku ili za urbanizaciju.

Šume nisu važne samo za proizvodnju kiseonika već i upijanje ugljenika. Takođe, nestanak šuma doveo bi do nestanka nekih od najvažnijih sastojaka ljekova, važna uloga šuma je i to što su dom raznim životinjskim i biljnim vrstama, **a neprocjenjiva je uloga šuma u nastanku kiše!**

Otpad i šta sa njim?

Kada pričamo o prirodnim resursima, poput vode, vazduha, hrane važno je imati na umu da je mnogo veći problem, od toga koliko mi potrošimo hrane i vode, kao pojedinci, zapravo količina vode i resursa koji se troši da bi pokretali industriju. Najveći negativni uticaj na prirodne resurse ima upravo industrijska proizvodnja, odnosno - fabrike.

Zadatak:

Pogledajte oko sebe, šta je sve od stvari koje vas okružuju prošlo kroz fabriku, ili napravljeno u fabrici?

Drugi veliki problem su hemikalije, koje koristimo u fabrikama, a koje najčešće odlaze u zemlju i vodu, uništavajući životnu sredinu. I još jedan veliki problem jeste **otpad**.

Na koji način nastaje otpad?

S obzirom na to da je pitanje otpada veliko pitanje: odlaganje opasnog otpada, koji nastaje u fabrikama, kao i velike količine otpadnih voda, koje zagađuju vodu za piće, pa i dim fabrika koji nam zagađuje vazduh, velike su teme koje se rešavaju na državnom nivou. Ono što je nama važnije jer na to najprije možemo da utičemo, jeste kako MI utičemo na otpad i njegov nastanak, upotrebu i rješavanje pitanja otpada.

Da li imate ideju na koje načine vi utičete na nastajanje otpada?

Razmislite: uđete u prodavnicu da kupite hranu za ručak, i kao rezultat vaše kupovine, ostaje, pored ukusnog obroka, velika količina smeća.

Zadatak:

Napravite listu svih jestivih stvari koje se trenutno nalaze u vašoj kuhinji. Koliko tih stvari je zapakovano, kakve su ambalaže u pitanju? Šta će biti sa tom ambalažom kad pojedete/popijete njen sadržaj?

Problem sa prehrambrenom industrijom nije ni samo u ambalaži, već u prirodnim resursima koje koristimo da bismo napravili „dovoljno“ hrane za sve.

Da bismo proizveli hranu na globalnom nivou koristimo čak 60% vode koju imamo za piće.

Takođe, da bismo imali prostor za proizvodnju hrane, treba nam prostor, a prostor dobijamo tako što krčimo šume.

I još jedna važna stvar: odakle nam dolazi hrana koju jedemo i kako put koji ona prelazi utiče na životnu sredinu?

Npr. da bi nam banane stigle iz Južne Amerike potrebno je da putuju brodovima i kamionima oko nedelju dana. Kako to utiče na vodu, vazduh? Jako važna tema, kada pričamo o ovoj industriji, jeste i otpad od hrane! Da li se u vašoj porodici desi da bacite nešto jer niste stigli da ga pojedete, a onda mu je istekao rok? Ili ste kupili nešto, ne sviđa vam se ukus, i bacili ste ga u smeće?

Istraživanja pokazuju da se jedna trećina sve hrane koju proizvedemo, baci.

Naravno, to ne znači da treba da prestanemo da jedemo, ali, da li vam pada na pamet na koji način možemo da smanjimo negativan uticaj prehrambrene industrije?

Još jedan veliki zagađivač, o kojem ne razmišljamo često, jeste modna industrija.

Zadatak:

Otvorite svoj ormari i obrati pažnju na etiketu. Odakle su došle stvari koje ste kupili i od kojih su materijala napravljene?

Prvo, vidjećete da je većina naše odeće i obuće proizvedena u Aziji. Uzmite ponovo globus ili GoogleEarth, pa pogledajte koliki je put prešla vaša garderoba od Vijetnama, Indonezije, Kine do Crne Gore. Dakle, opet imamo negativan uticaj transporta. Zatim, pogledajte od kojeg je materijala napravljena vaša odjeća. Vidjećete da je poliester deo velike većine vaših stvari. Znate li šta je poliester zapravo?

Poliester se nalazi u 60% proizvedenih stvari.

Čak i ako se odlučimo za neki prirodan materijal, poput pamuka, nismo riješili problem zagađenja i uništavanja prirodne sredine. Razmislite samo koliko prostora nam je potrebno da bismo zasadili pamuk za sve ljude na zemlji, zatim pesticide koje koristimo da bismo proizveli velike količine pamuka, pa fabrike u kojima se prerađuje, zatim šije, transport te odjeće u razne krajeve svijeta... poput puta banane, koji smo ranije spomenuli, i put pamuka je vrlo problematičan.

878 tona tekstilnog otpada godišnje je ekvivalentno oko 9-10 plavih kitova u okeanu.

Svakako, iako je modna industrija veliki zagađivač, moramo se oblačiti!

Imate li ideju na koji način možete pomoći planeti Zemlji, kada je ova grana industrije u pitanju? ☺

Ja želim promjenu!

Često, kada razmišljamo o ekološkim problemima, možemo da se osjećamo nemoćno. Toliko problema postoji. Ali zapravo, iako nam se čini da ćemo neku promjenu samo mi primjeniti, pa neće imati efekta, ključ je upravo u nama i našim odlukama. Sjetite se, na svijetu živi osam milijardi ljudi! lako možda u vašem bližem okruženju nemate istomišljenike, ili nekoga ko na isti način kao i vi brine o životnoj sredini, na svijetu sigurno ima. Nijeste sami!

Velike odluke kreću od malih ljudi.

Jedan pojedinac može pokrenuti veliki talas promena. Jedan takav primjer je Greta Tunberg. Greta je švedska učenica koja je sa 15 godina riješila da pokrene štrajk protiv klimatskih promjena sa sloganom „Školski štrajk za klimu“ (Skolstrejk för klimatet) ispred švedskog parlamenta u Stokholmu. O problemima koje uzrokuju klimatske promjene, i čovjek, saznala je sa osam godina, i nije joj bilo jasno zašto odrasli ništa ne preduzimaju po tom pitanju. U štrajk je krenula sama, a potom su joj se pridružila druga djeca, odrasli, mediji i štrajk je postao svjetski poznat i rasprostranjen. Procijenjeno je da joj se pridružilo 1,4 miliona studenata iz 112 država 15. marta 2019. godine u protestu.

Jedan od problema na koji sigurno možemo da utičemo, jeste otpad koji ostaje za nama. Pri tom, kad kažemo otpad, ne mislimo samo na smeće koje napravimo na dnevnom nivou, već na sve to koristimo, a čija proizvodnja zagađuje zemlju (odjeća, tehnika, ambalaže itd.)

Šta mislite da je najbolje rešenje kada je otpad u pitanju?

Najbolje rješenje je ne praviti otpad uopšte!

Da li je to moguće? Jeste! Ali nije lako. 😊

Zadatak:

Uđite u supermarket u kojem redovno kupujete namirnice i vidite šta biste sve mogli da kupite, a da se ne nalazi u ambalaži.

Reciklaža

Sigurno ste svi čuli za reciklažu! Da li znate tačno šta je?

Reciklaža je proces izdvajanja i razvrstavanja otpada, kako bi se od već iskorištenih sirovina (papira, stakla, metala, plastike...) napravili novi proizvodi.

Recikliranje je izuzetno važno kada pričamo o rješavanju pitanja otpada i zagađenja, ali je tek treći korak u našoj borbi za zdravu sredinu. Prvi korak je smanjivanje otpada, drugi korak ponovno korištenje, a kao treći dolazi reciklaža.

Recikliranjem 1 tone papira može se sačuvati oko 17 stabala i 380 litara benzina, 4000 kW energije, oko 2 m³ prostora na deponiju, oko 26.500 litara vode.

Da bismo nešto reciklirali potrebno je ponovo „pokrenuti pogon“, odnosno, vratiti materijal za reciklažu u fabriku, kako bismo od starog napravili novi.

Takođe, reciklaža je često skup proces, u našoj zemlji nedovoljno razvijen, veliki broj materijala i ne može da se reciklira, pa je zaista najbolje vidjeti šta možemo uraditi prije reciklaže.

Kada kupujete proizvode, обратите pažnju na то да ли су pogodni за reciklažu ili ne. Ovo su неки од simbola на pakovanjima:

FSC (Forest Stewardship Council) znači da se šumom upravlja prema striktnim aspektima kao što su ekološki, socijalni i ekonomski standardi. Za kupca proizvoda u drvenoj, papirnoj i višeslojnoj ambalaži sa papirnom slojem, FSC logo znači da proizvod koji potrošač kupuje nije proizведен tako da su zbog njega žrtvovane šume, te da on svojim potrošačkim postupkom nije doprinio iskorištavanju šumskih resursa.

"Zelena tačka" se stavlja na ambalažu proizvoda, a krajnjem potrošaču daje do znanja da, nakon što proizvod bude potrošen, a ambalaža odbačena, postoji sistem koji će se za tu ambalažu pobrinuti, prikupiti je i reciklirati, umjesto da završi na deponiji ili u životnoj sredini.

Simbol predstavlja Mobiusovu petlju koja sadrži tri povezane strelice u obliku trokuta sa zaobljenim čoškovima. Sve tri se nadovezuju jedna na drugu i svaka predstavlja ciklus recikliranja. Ovaj simbol nije zaštićen i koristi se na razne načine i u raznim varijacijama, ali generalno se može reći da označava proizvode koji se mogu reciklirati. Ako je Mobiusova petlja u krugu, označava proizvode dobivene reciklažom, a ponekad se unutar petlje nalazi postotak koji označava udio recikliranog materijala u proizvodu.

Simbol precrtane kante za smeće na proizvodu, bateriji ili ambalažnom materijalu označava da se svi električni i elektronički proizvodi, baterije i akumulatori nakon isteka vijeka trajanja moraju odložiti na odvojeno odlagalište. Ne bacajte proizvode s navedenom oznakom kao nerazvrstani gradski otpad, već ih odlažite na za to propisana mesta! Ako je ispod oznake i hemijski simbol, to naznačuje da navedeni proizvod sadrži teški metal (živu, kadmij ili olovo) u koncentraciji iznad prihvatljive granice.

Kružni oblik simbola predstavlja samoodrživost procesa recikliranja, a sam simbol ima i varijaciju sa srcem koja ima isto značenje, ali i naglašava pozitivan učinak recikliranja na okolinu.

Princip numerisanja i skraćenica za označavanje ambalažnog materijala je vrlo jednostavan. Ispod simbola Mobiusove petlje nalazi se slovna skraćenica hemijskog spoja od kojeg je ambalaža proizvedena, dok se unutar petlje nalazi i brojčana oznaka. Skraćenice se pišu samo velikim slovima, a ako je unutar petlje samo broj bez skraćenice, radi se o kombinaciji materijala. Značenje svih skraćenica i brojeva možete jednostavno provjeriti na internetu.

Obratite pažnju i na simbole koje se odnose na plastičnu ambalažu a kojih ima sedam:

1.(PET ili PETE)

Ova vrsta plastike među najčešće je korišćenom plastikom. Većina flašica s vodom i gaziranih sokova te neka pakovanja napravljena su upravo od ove vrste plastike. Proizvodi napravljeni od PET plastike trebali bi se koristiti samo jednom jer se višekratnom upotrebom povećava rizik od razvoja bakterija. Osim toga, ova plastika može ispušтati teške metale i hemikalije koje utiču na ravnotežu hormona.

2.(HDP ili HDPE)

Od ove čvrste plastike izrađuju su pakovanja i boce za mlijeko, ulje, deterdžente te igračke i neke plastične kese. S obzirom na to da ne ispušta skoro nikakve hemikalije najsigurnija je za upotrebu, te stručnjaci savjetuju kupovanje vode u flašicama od ove vrste plastike.

3.(PVC or 3V)

Prozirni celofani, boce od ulja, plastični krugovi za bebe kojima rastu zubi, igračke za djecu i kućne ljubimce, pakovanja od baterija, lijekova i mnoštva drugih proizvoda izrađuju se od ove vrste plastike. Sadrži ftalate – toksične hemikalije koje utiču na hormone u tijelu. Stručnjaci preporučuju kupovinu alternativnog proizvoda ako ga možete pronaći.

4.(LDPE)

Iako ne ispušta nikakve hemikalije u vodu, ova vrsta plastike ne može se koristiti u proizvodnji boca. Koristi se najčešće za proizvodnju plastičnih vrećica. Smatra se bezopasnom.

5.(PP)

Od ove bijelo obojane ili polu prozirne plastike rade se čašice za jogurt i sirupe. PP plastika je čvrsta i lagana te otporna na toplinu, a ako se zagrije neće se otopiti te je relativno sigurna za upotrebu. Također je dobar izolator protiv vlage, masnoće i hemikalija.

6.(PS)

Polistiren je jeftina, lagana vrsta plastike sa širokom lepezom upotrebe. Najviše se koristi u izradi pakovanja za hranu i pića, kartona za jaja i plastičnog pribora za jelo. Treba biti pažljiv jer kada se ugrije ispušta kancerogene supstance te se ne smije dugotrajno koristiti za spremanje hrane ili pića.

7.(PC i sva druga plastika)

Riječ je o najopasnijoj vrsti plastike, ali uprkos tome od nje se proizvode pakovanja za sportska pića i hranu. Unutar ove kategorije ne postoji standardizacija o njenom ponovnom korištenju i recikliranju. Kod ove vrste plastike postoji velika opasnost od curenja hemikalija u hranu ili piće, naročito ako je u izradi plastike korišten Bisfenol A.

Izbjegavajte ambalažu s oznakama 1,3,6 i 7 !! A najbolje rešenje za zdravlje i životnu sredinu je da izbjegavate plastičnu ambalažu i proizvode od plastike u potpunosti.¹

¹<https://instore.ba/sta-znace-oznake-na-ambalazi-proizvoda/>

Smanjivanje otpada

Postoji pokret u svijetu koji se zove zero waste ili život bez otpada. Da bismo uspjeli da smanjimo količinu otpada koji pravimo jedan od važnih koraka, prije kupovine, je da se zapitamo da li nam to zaista treba. Zatim, ako nam zaista treba, treba da vidimo možemo li makar naći način da taj proizvod dobijemo bez ambalaže. Npr. jede vam se kroasan od čokolade! Najjednostavnije je ući u prodavnicu i kupiti, ali koje bi rješenje bilo bolje, kako bismo izbegli pravljenje otpada? 😊

Jedan od načina da živite bez otpada jeste da sa sobom uvek nosite ceger, vrećice ili cegere za mjerjenje voća, povrća, i sl.

I razmislite, da li su slamčice zaista nužne?

Plastičnim slamčicama treba više od 200 godina da se razgrade i one čine više od 4% svetskog otpada! Problem plastičnih slamčica je i što se ne recikliraju, a toliko su lagane da brzo stižu do vode. Vodene životinje, ali i ptice, često ih progutaju, misleći da su hrana, pa zbog toga uginu.

Birajte prodavnice u kojima **možete na mjeru kupiti stvari, prije nego u pakovanju**. Ukoliko planirate kupovinu, možete sa sobom nositi i kutije ili tegle gdje vam mogu staviti sir ili meso, kako biste izbjegli plastične ambalaže.

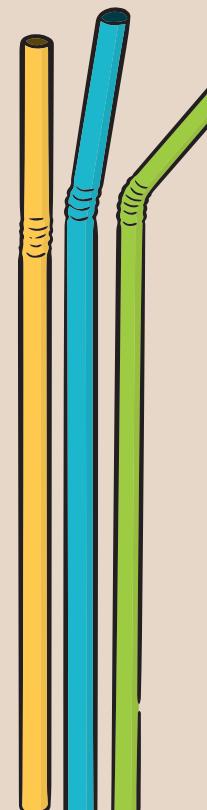
Kupujte kod lokalnih proizvođača hrane. Na taj način ste, prije svega, pomogli ljudima u svojoj zemlji, izbjegli drugačak transport hrane (sjetite se puteva hrane o kojima smo pričali) i izbjegli korišćenje ambalaže, jer kod seljaka uvijek možete ponijeti svoje posude.

Nosite **višekratnu flašu za vodu**.

Nosite hrane od kuće, kako biste izbjegli kupovinu ambalaže.

Posjetite Second hand prodavnicu (prodavnica polovne robe). Iako je polovna, ta je odjeća čista i bezbjedna za nošenje, često i nenošena, već sa nekom fabričkom greškom koju možete lako popraviti. Osim što čuvate okolinu (jer niste kupili novu odjeću za koju su potrebne velike količine resursa da bi se proizvela, a za čiju posljedicu imamo i velika zagađenja), kupovinom u ovim prodavnicama štedite novac, a i imate priliku da budete obučeni drugačije od drugih, unikatno i kreativno.

Osim kupovine polovnih stvari, bolje rješenje od kupovine novih je i **nasleđivanje stvari**. Ukoliko imate strarijeg brata ili sestru, možete od njih uzeti stvari koje su prerasli, a vi vaše možete proslijediti dalje, nekom mlađem. Ukoliko rešite da smanjite svoj otpad, možete se voditi sledećom logikom tzv.5R:

Zero Waste hijerarhija

01 - RAZMISLI I RECI NE

Sačekaj i razmisli dva puta! Nemoj kupovati ono što ti stvarno nije potrebno, proizvode kratkog vijeka trajanja ili one koji su bez potrebe upakovani u plastiku za jednokratnu upotrebu.

02 - REDUKUJ

Kad god možeš odluči da jednostavno smanjiš upotrebu. Smanjenje otpada koji proizvodiš je daleko najbolji način za borbu protiv zagađenja.

03- RACIONALIZUJ

PRENAMIJENI I PONOVO UPOTRIJEBI

Kad god je to moguće, ponovo upotrijebite stvari. Nadite im drugu namjenu umjesto da ih bacite. Budite kreativni!

04 - RECIKLIRAJ

Reciklaža nije čarobni štapić. Zato je uvijek najbolje izbjegići stvaranje otpada od jednokratne plastike i reciklirati samo ono što jednostavno nije bilo moguće izbjegći!

05 - RAZGRADI

Napravi jednostavan komposter u svojoj bašti ili na balkonu, u njemu odloži svoj organski otpad i dobićeš besplatno prirodno đubrivo za svoje biljke.

Ponovno korištenje

Naravno, nije uvijek moguće izbjegći kupovinu proizvoda sa ambalažom. Dobro bi bilo, prije nego izaberemo proizvod, da obratimo pažnju na oznake na ambalaži, a zatim, nakon što iskoristimo proizvod, razmislimo da li sa njim možemo uraditi nešto prije nego ga bacimo, odnosno, možemo li ga ponovo iskoristiti.

Ponovno korišćenje može biti sjajan način da iskažete svoju kreativnost, a internet je neiscrpan izvor DIY (uradi sam) inspiracije.

Evo nekoliko primjera ponovnog korištenja:

Kompostiranje

Ukoliko želite da vidite magiju na djelu, predlažemo vam da probate kompostiranje! Vidjećete kako se razni otpaci hrane pretvaraju u mekanu, zdravu i mirišljavu zemlju, odnosno humus!

Na prethodnim stranicama vidjeli smo šta možemo raditi sa otpadom neogranskog porijekla (smanjiti, ponovo koristiti ili reciklirati), međutim, ostaje pitanje – šta raditi sa otpadom organskog porijekla? Prije svega, hajde da vidimo prvo šta je to organski otpad.

Zadatak:

Uzmite plastičnu kesu i koru od šargarepe, krompira, jabuke. Stavite ih negdje na zemlju ispred kuće ili zgrade (ne zaboravite da na kesu stavite nešto što će je spriječiti da odleti, npr.kamen).

Posmatrajte dvije nedjelje šta se dešava sa korom, a šta sa kesom.

Organski ili biorazgradiv otpad je otpad od prirodnih materijala (hrana, drveće, lišće, papir, karton itd.) koji se brzo razgrađuje i koji ne zagađuje zemlju. Da bi se ovaj otpad razgradio (pretvorio u zemlju) pomažu mu razni mikroorganizmi, gljivice, crvi i gliste. Kompostiranje, proces razgradnje biootpada, je proces koji traje od mjesec do šest mjeseci, u zavisnosti od toga na koji način kompostiramo.

Šta vam je potrebno za kompostiranje:

Potrebna vam je kanta za odlaganje otpada, sa dobrim poklopcom (sjetite se kakvog je mirisa hrana koja truli), i komposter. Komposter možete kupiti, ali i napraviti sa roditeljima!

S obzirom na to da kompost treba da stoji napolju, za kompostiranje vam svakako treba dvorište.

Ukoliko nemate svoje dvorište možete pronaći nekoga sa dvorištem ko bi rado kompostirao sa vama!

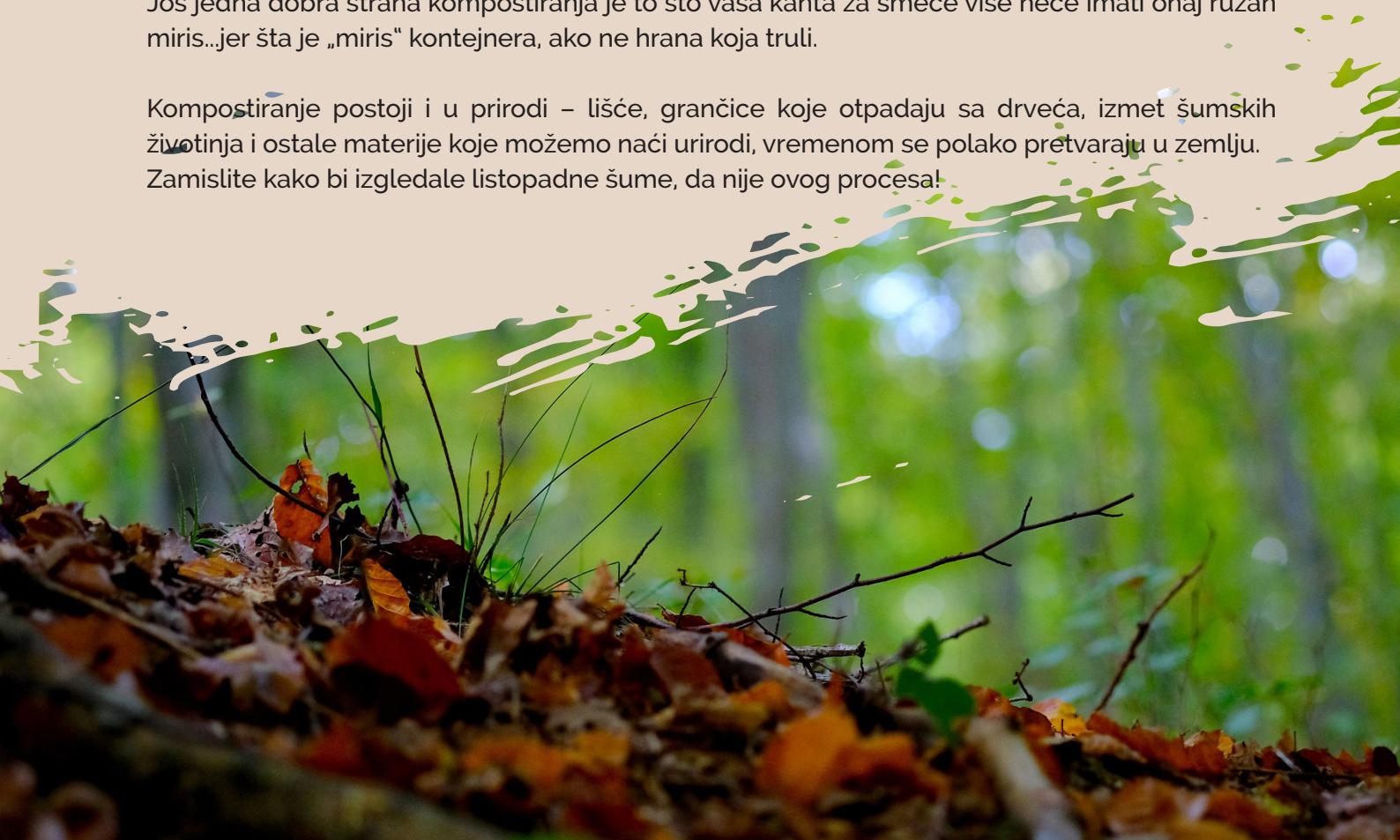
Zašto je kompostiranje važno?

Kompostiranje je način da pomognemo zemlji da se obnovi! Kompost koji možemo da proizvedemo pun je bogatih minerala, koji pomažu zemljji. Pa tako ljudi koji sade baštu, svake godine iz svog komposta mogu da dobiju velike količine bogate zemlje za sadnju, kojom „presvuku“ svoju baštu.

Čak i ukoliko nemate baštu, ovu zemlju možete koristiti za cvijeće, ili pokloniti nekome kome treba (možda zauzvrat dobijete korpu zdrave neprskane hrane).

Još jedna dobra strana kompostiranja je to što vaša kanta za smeće više neće imati onaj ružan miris...jer šta je „miris“ kontejnera, ako ne hrana koja truli.

Kompostiranje postoji i u prirodi – lišće, grančice koje otpadaju sa drveća, izmet šumskih životinja i ostale materije koje možemo naći urirodi, vremenom se polako pretvaraju u zemlju. Zamislite kako bi izgledale listopadne šume, da nije ovog procesa!

Pošumljavanje

Pošumljavanje je jedan od najvažnijih oblika pomaganja prirodi! Dobrobit drveta nije samo u tome što nam daje kiseonik, već nam daje hlad, brani nas od velike buke u gradovima, služi kao stanište za životinje i insekte, može nam dati i hranu, a to je tek početak niza svih prednosti jednog drveta!

Drvo možete kupiti i posaditi ili sami proizvesti iz sjemena! Ukoliko imate svoj kompost, onda vam je sadnja drveća još lakša!

Vodite računa da pri sadnji drveća izabrete bezbjedno mjesto za svoje drvo, a najbolje bi bilo da nađete neko mjesto gdje biste mogli da ga obilazite i zalivate tokom ljetnjih mjeseci (posebno ako živite južnije).

Takođe, drvetu treba puno prostora, pa ga odaljite 5 metara od bilo kojeg drugog drveta! I naravno, pronađite drvo koje već uspijeva u vašoj okolini (npr. drvo tipično za sjever Crne Gore, kao što je jela, mučiće se na primorju, jer će joj biti vruće).

Naravno, ako više volite da radite timski, potražite u vašoj zajednici građane koji organizuju akcije pošumljavanja, ili se pridružite izviđačima, sigurno će biti zanimljivo!

Ukoliko želite da proizvedete drvo iz sjemena, evo kako:

Izaberete drvo koje vam se sviđa npr. hrast. (drvo i list hrasta) Sačekate jesen, kada drveće daje sjeme (hrast nam daje žir), i uzmete nekoliko žireva za sebe. Važno je da sjeme bude cjelovito, i da nema rupice (kako bismo bili sigurni da ga nisu izglickali insekti).

Zatim u malo veću i dublju saksiju stavimo prvo sitno kamenje ili šljunak (kako bi voda lakše oticala, a kamenje je korisno jer drži vlagu) i zemlje (ili našeg humusa) skoro do vrha. Pritisnemo lagano zemlju prstima, da bi se slegla, a onda kad budemo sigurni da sjeme neće propasti na dno, stavimo ga na zemlju (zemlja ne smije da bude ni prevrše tvrda, jer nježan korijen neće imati snage da prođe kroz nju). Zatim sjeme prekrijemo zemljom, toliko da ga voda ne ogoli.

Zemlja treba uvijek da bude vlažna, a saksija u sijenci. 😊

Kada vaše drvo poraste dovoljno veliko (za to mu treba godina ili dvije dana), možete ga presaditi u park ili šumu.

Sjeme drveta možemo naći i u samom voću, poput limuna, pomorandže, jabuke, kruške, a postupak sijanja je isti kao sijanje malog žira.

Srećno!

Zaključak

Prirodnih resursa na planeti ima sve manje i manje, i na nama je zadatak da ih čuvamo i obnovimo.

Svako od nas ima jako važnu ulogu kada su u pitanju prirodni resursi i zaštita životne sredine, i moramo je ozbiljno shvatiti da bi i buduće generacije na Zemlji imale dovoljno hrane, vode, čistog vazduha i svih ostalih resursa neophodnih za život.

Svi možemo naći način da doprinesemo planeti. Svaki korak se broji i važan je.

Čovjek na prirodu može da utiče i dobro i loše. A kako vi utičete, zapravo najviše od vas samih i zavisi.

Jedan od najboljih pokazatelja na to kako utičemo na prirodu može da bude testiranje ekološkog otiska .

Ukoliko ste uradili zadatak sa početka (koje tragove ostavljate na planetu), onda ste već osvijestili svoj **ekološki otisak**. Ukoliko niste, ili želite da vidite kakav trag zaista ostavljate možete uraditi sledeći test (potrebno vam je poznavanje engleskog jezika, može neko odrastao da vam pomogne): <https://footprint.wwf.org.uk/>

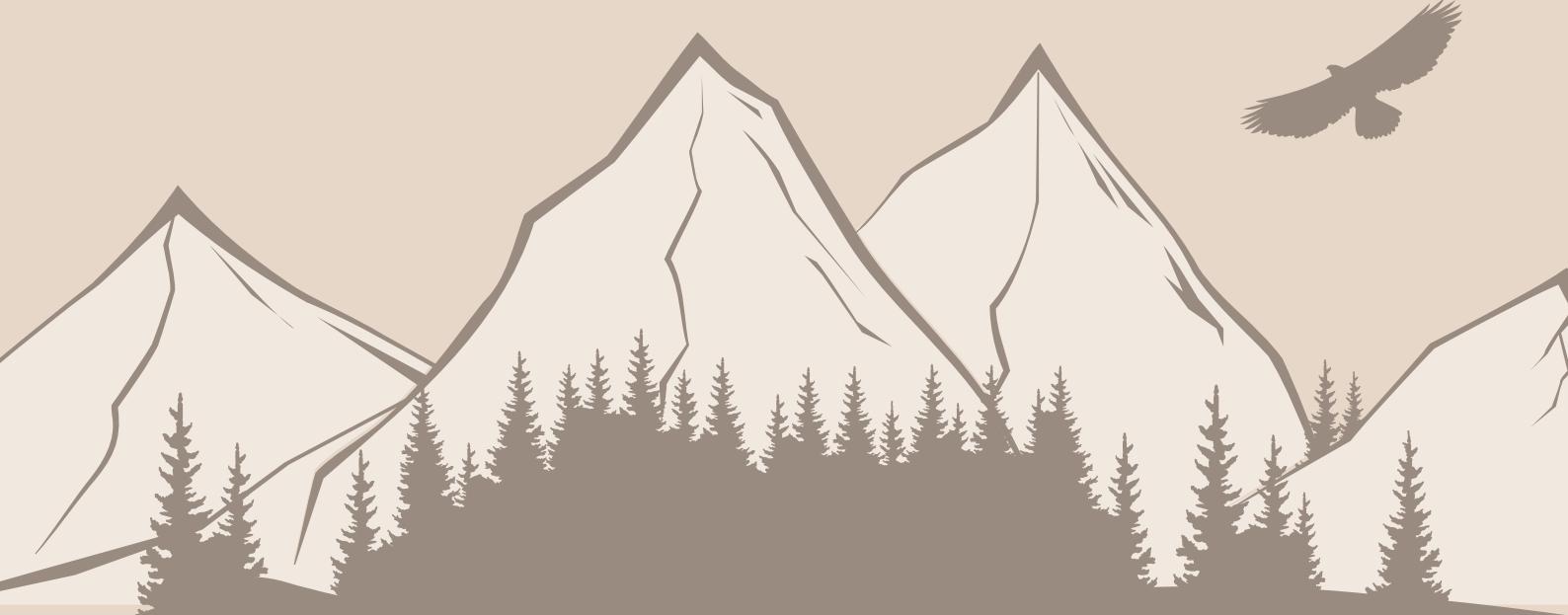
Ekološki otisak je otisak koji svako od nas ostavlja na planetu. To je zbir svih ekosistemskih usluga (resursa) koje ljudi zahtijevaju i troše od planete Zemlje u datom trenutku.

Već pedeset godina čovek troši mnogo više resursa nego što može planeta da mu pruži, ukoliko bismo nastavili ovako da trošimo resurse postavlja se pitanje da li ćemo i mi sami imati dovoljno zaliha za zdrav život.

Dakle, svaki pojedinac se broji, pa i ti!

Zadatak:

Razmisli na koji način ti možeš pomoći planeti Zemlji, i već od danas prioni na svoju misiju!
Srećno! 😊

Vodič je pripremljen u okviru projekta „Znanjem do parkova bez otpada“ kojeg sprovode Parkovi Dinarida a finansijski je podržan od strane Ministarstva ekologije prostornog planiranja i urbanizma Crne Gore.

Crna Gora
Ministarstvo ekologije,
prostornog planiranja i urbanizma